

НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ О.О. БОГОМОЛЬЦЯ
Кафедра загальної і медичної психології

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-методичної та навчальної роботи
професор О.М. Власенко
« 14 » вересня 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ПРАКТИКУМ З РОЗВИТКУ НАВИЧОК СПІЛКУВАННЯ
З ЛЮДЬМИ, ЯКІ МАЮТЬ НАСЛІДКИ ТРАВМИ ВІЙНИ»

Освітній рівень	<u>другий (магістерський) рівень</u>
Галузь знань	<u>22 «Охорона здоров'я»</u>
Спеціальність	<u>225 «Медична психологія»</u>
Освітня програма	<u>Медична психологія</u>

Робоча програма навчальної дисципліни «Практикум з розвитку навичок спілкування з людьми, які мають наслідки травми війни» підготовки на другому (магістерському) рівні, галузі знань 22 Охорона здоров'я, спеціальності 225 Медична психологія, спеціалізація: лікар-психолог, III курсу Навчально-наукового інституту психічного здоров'я.

Розробники: **Становських З.Л.**, доцентка кафедри загальної і медичної психології
Національного медичного університету імені О.О. Богомольця кандидат
психологічних наук

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри загальної і медичної психології

Протокол від «13» червня 2024 року №22

Завідувач кафедри, професор _____ **Матяш М.М.**

Робочу програму схвалено на засіданні Циклової методичної комісії з медико-психологічних дисциплін

Протокол від «15» 06 2024 року № 6

Голова циклової методичної комісії, професор _____ **Омелянович В.Ю.**

Перезатверджено:

На 20__/20_н.р. _____
(підпис)

_____ «__» ____ 20_р. протокол №_
(ПІБ)

На 20__/20_н.р. _____
(підпис)

_____ «__» ____ 20_р. протокол №_
(ПІБ)

На 20__/20_н.р. _____
(підпис)

_____ «__» ____ 20_р. протокол №_
(ПІБ)

На 20__/20_н.р. _____
(підпис)

_____ «__» ____ 20_р. протокол №_
(ПІБ)

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		Денна форма навчання
Кількість кредитів - 3 кредити	Галузь знань: 22 Охорона здоров'я	Вибіркова
Модулів - 1	Спеціальність: 225 Медична психологія	Рік підготовки: 3.
Змістових модулів - 2		Семестр: 5 або 6.
Індивідуальне науково-дослідне завдання: підготовка реферату за індивідуальною темою		Лекції: 10 годин
Загальна кількість годин - 90		Практичні заняття: 20 годин
Тижневих годин: аудиторних – 2, самостійна робота студента - 2	Освітньо-кваліфікаційний рівень: «магістр»	Самостійна робота: 60 годин
		Вид контролю: диференційований залік

2. МЕТА, ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ.

Метою курсу є сформувати у студентів систему психологічних знань; оволодіти основними категоріями та поняттями дисципліни; розуміти фізіологічні та психологічні механізми травми війни та різних стресових реакцій, шляхів їх профілактики та подолання; інтегрувати знання про особистість, що надзвичайно важливо в практичній діяльності лікаря; знати специфіку візуальних та поведінкових проявів різних психологічних реакцій на стрес, знати стратегію психологічної допомоги та спілкування в тому чи іншому стані травми, володіти практичними базовими навичками надання першої психологічної допомоги населенню в ситуаціях воєнних дій, обирати коректні комунікативні стратегії з пацієнтами, що мають прояви психічної травми; вміти проводити саморефлексію та самооцінку власних психофізичних станів, здійснювати психічну саморегуляцію.

Очікувані результати навчання:

Знати: поняття психічної травми, психофізіологію психічної травматизації, чинники психічної травми під час воєнних дій; основні принципи, міжнародні і вітчизняні протоколи та засоби надання першої психологічної допомоги населенню з гострими стресовими реакціями під час воєнних дій; специфіку стресу у різних категорій населення при перебуванні в укриттях; особливості психічної травми дітей під час війни та засоби психологічної допомоги дітям різного віку; особливості психічної травми вимушеного переселення та принципи психологічної допомоги вимушено переміщеним особам;

специфіку психічної травми військовослужбовців; основи психологічної реабілітації населення у повоєнний час; психологічні засоби підтримки ментального здоров'я під час тривалої травматизації через військові дії та у післявоєнний час.

Вміти: аналізувати та розрізняти поведінкові особливості проявів гострих реакцій на стрес та ознаки психічної травми; визначати чинники, що підвищують або знижують рівень психічної травматизації різних категорій населення під час воєнних дій; володіти практичними базовими навичками надання першої психологічної допомоги населенню в ситуаціях воєнних дій, свідомо обирати коректні комунікативні стратегії з пацієнтами, що мають прояви психічної травми; вміти критично оцінювати власні психоемоційні реакції у стресових обставинах та володіти навичками психічної саморегуляції.

Здатність продемонструвати: розв'язання типових та складних задач і проблем у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

Володіти навичками: навички аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання; навички вибору способів вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, прийняття та аргументації власних рішень щодо їх розв'язання; доступно формулювати думку, дискутувати, обстоювати власну позицію, тощо.

Самостійно вирішувати: завдання, пов'язані з пошуком інформації з різних джерел, для вирішення професійних завдань; практичні задачі, пов'язані з професійним самовдосконаленням; завдання розробки програми з даного курсу тощо.

Критерії оцінювання результатів навчання

Основні критерії:

- Правильність, повнота та обсяг знань, їх точність
- Якість відповіді студента (обґрунтування, грамотність, чіткість)
- Навички використання теоретичних знань та вмінь.

Оцінка з дисципліни визначається як сума оцінок поточної навчальної діяльності у балах, що виставляються на кожному практичному занятті за відповідною темою, кількістю балів за виконання індивідуального завдання. Оцінка успішності студента з дисципліни є рейтинговою і виставляється за багатобальною шкалою. Студент отримує позитивну оцінку, якщо він виконав усі види робіт, передбачених навчальною програмою з дисципліни, відвідав усі лекції та практичні заняття, визначені тематичними планами, а за наявності пропусків – своєчасно їх відпрацював. Максимальна кількість балів, яку може набрати студент з дисципліни за поточну навчальну діяльність і виконання індивідуального завдання – 200 балів. Мінімальний пороговий рівень оцінки – 111 балів.

Орієнтовні норми оцінювання відповідей студента:

«Відмінно» – якщо студент глибоко і всебічно знає зміст курсу, ознайомлений з рекомендованою навчально-методичною літературою, науковими першоджерелами, логічно і самостійно мислить, будує правильно і повно відповідь, що викладена літературною мовою у логічній послідовності, вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі, висловлює своє ставлення до тих чи інших проблем, пов'язує матеріал із профілем медичного вищого навчального закладу, демонструє високий рівень засвоєння знань, протягом семестру отримувал переважно "5".

«Добре» – коли студент твердо знає курс і рекомендовану літературу, добре засвоїв

матеріал і аргументовано викладає його, висловлює свої міркування про ті чи інші психологічні феномени, але припускається певних неточностей і похибок у логіці викладу. Недоліки легко виправляються при відповідях на додаткові запитання викладача. Протягом семестру отримував переважно “4”.

«Задовільно» – якщо студент в основному знає курс, ознайомлений з рекомендованою літературою, але непереконливо відповідає, плутає терміни, невпевнено почувається, демонструє розуміння навчального матеріалу при недостатній повноті засвоєння понять або непослідовному викладі матеріалу, виявляє неточності у знаннях, не вміє оцінювати факти та явища, пов’язувати їх із майбутнім фахом. Протягом семестру відповідав в основному на “3”.

«Незадовільно» – коли студент не опанував зміст курсу, вкрай слабо знає загальну літературу курсу, не володіє науковими фактами, визначеннями, категоріями, правилами та законами. Відсутнє загально гуманітарне та наукове мислення, практичними навичками не володіє. Відповідь неправильна, студент виявляє незнання основних понять предмету. Часто пропускав лекції. На заняттях отримував в основному “2”.

Компетентності та результати навчання, формуванню яких сприяє дисципліна

«Практикум з розвитку навичок спілкування з людьми, які мають наслідки травми війни».

Згідно з вимогами Стандарту вищої освіти України другий (магістерський) рівень вищої освіти дисципліна «Практикум з розвитку навичок спілкування з людьми, які мають наслідки травми війни» забезпечує набуття студентами наступних компетентностей:

Загальні:

ЗК 1 Здатність застосовувати набуті знання у практичних ситуаціях.

ЗК 2 Знання та розуміння предметної галузі та розуміння професії.

ЗК 3 Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 4 Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК 6 Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК 7 Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

ЗК 8 Здатність до міжособистісної взаємодії.

ЗК ІЗ Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

Спеціальні:

СК 1. Здатність до збирання та критичного опрацювання, аналізу та узагальнення медичної та психологічної інформації з різних джерел.

СК 2. Здатність узагальнювати інформацію щодо суб’єктивних і об’єктивних проявів психологічних проблем, субклінічних хворобливих станів та захворювань.

СК 3. Здатність до формулювання повного функціонального діагнозу та/або діагностичного формулювання в т.ч. реєстр-синдрому з урахуванням оцінки фізичного, психічного розвитку, клінічного діагнозу та диференційної діагностики.

СК 5. Здатність до оцінювання результатів діагностики, лабораторних та інструментальних досліджень, проведення психологічного дослідження та аналізу, систематизації, оцінювання психометричних та психодіагностичних методик, формулювання аргументованих висновків та рекомендацій.

СК 7. Здатність до визначення обсягу, порядку та характеру заходів надання медико-психологічної допомоги, з урахуванням вікових, гендерних, культуральних, особистісних та інших індивідуальних особливостей пацієнтів.

СК 8. Здатність до здійснення медико-психологічних інтервенцій.

СК 10. Здатність надання медико-психологічної допомоги.

СК 12. Здатність до практичного використання психологічного впливу та психотерапії.

СК 13. Здатність до проведення експертної оцінки психологічного стану людини та експертизи працездатності (медико-соціальної, військово-лікарської, психолого-психіатричної, судової, медико-педагогічної).

СК 14. Здатність до здійснення психоосвітньої роботи серед населення та медичних працівників.

СК 15. Здатність до здійснення психологічної реабілітації населення.

Результати навчання з дисципліни:

РН 1. Обирати та застосовувати надійний діагностичний та психодіагностичний інструментарій для здійснення медичних та психологічних інтервенцій.

РН 4. Здійснювати ідентифікацію, підготовку і виконання психологічного (медико-психологічного) втручання, яке необхідне для досягнення поставленої мети, використовуючи результати психодіагностики.

РН 5. Визначати принципи, тактику, характер лікування, реабілітації, медичної, психологічної, психоконсультаційної (психотерапевтичної), медико-психологічної допомоги.

РН 6. Розробляти моделі, стратегії й план дій щодо здійснення психологічних (медико-психологічних) втручань і надання послуг.

РН 7. Інтерпретувати та прогнозувати вплив лікування на перебіг хвороби/розладу з метою оптимізації програм медичної, психологічної та медико-психологічної допомоги.

РН 10. Відшукувати необхідну інформацію у професійній та науковій літературі, базах даних та інших джерелах, аналізувати та оцінювати цю інформацію, застосовувати її для вдосконалення медичної практики.

РН 11. Проводити обстеження та/або патопсихологічну діагностику з метою прогнозування результатів лікування та/або медико-психологічної (психологічної) допомоги на всіх її етапах.

РН 13. Вільно спілкуватися державною та іноземною мовами для обговорення професійної діяльності, результатів досліджень та проектів у сфері медичної психології.

РН 15. Приймати ефективні рішення, у тому числі, в умовах невизначеності.

3. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

Модуль 1. Ефективні навички спілкування та взаємодії з людьми, які мають прояви травми війни.

Змістовий модуль 1: Психологічні основи контактування з людьми, що переживають

травму війни.

Тема 1. Поняття психічної травми війни та її психологічні наслідки для різних категорій населення.

Теорія стресу Г.Сельє. Війна як фактор стресу. Поняття психічної травми, психофізіологія психічної травматизації. Чинники психічної травми. Когнітивні, емоційні, соматичні, поведінкові порушення як наслідки психотравми. Посттравматичний стресовий розлад, його критерії оцінки. Різновиди психічних травм. Поняття резилієнтності та чинників її розвитку.

Тема 2. Поняття ретравми та коректні стратегії поведінки для профілактики ретравми у постраждалих від війни. Емпатія.

Поняття ретравми. Причини повторного психотравмування та особливості переживання ретравми (відновлення травматичних реакцій, надчутливість нервової системи (особливості фізіології)). Повторна травматизація в клінічній ситуації. Захисні психологічні механізми у людей, що пережили повторну травму. Заходи з профілактики ретравматизації населення під час війни.

Змістовий модуль 2: Стратегії та засоби комунікації і взаємодії з різними групами людей, що пережили травму війни.

Тема 3. Базова психологічна допомога різним категоріям населення під час війни.

Поняття базової психологічної допомоги. Міжнародні протоколи з надання першої психологічної допомоги населенню. Принципи першої психологічної допомоги. Критерії визначення потреби населення у першій психологічній допомозі. Засоби першої психологічної допомоги. Особливості комунікації та інтеракції з постраждалими, що мають гострі стресові реакції. Специфіка першої психологічної допомоги дітям.

Тема 4. Психологічні основи діалогу з постраждалим від війни про їх травматичний досвід.

Поняття травматичного досвіду. Принципи діалогу з людиною, що має травматичний досвід: уникання запитань про травму, заборона на допит; встановлення індивідуального режиму спілкування; активна сторона в розмові; відсутність драматизації при труднощах спілкування, вибір іншого алгоритму розмови; фокусування на тому, як справляється чи буде справлятися в майбутньому. Формування позитивних образів себе, співрозмовника, стосунків і майбутнього.

Тема 5. Особливості комунікації з військовослужбовцями та ветеранами під час та після війни.

Поняття ПТСР. Чотири кластери симптомів ПТСР: перепроживання (флешбеки), уникання, надмірне збудження, негативні зміни у мисленні та настрої. Прояви ПТСР: відстрочена реакція, індивідуальні відмінності. Профілактика ПТСР: рання психологічна допомога, освіта та інформування.

Психологічна допомога при наявності проявів посттравматичного стресового розладу: когнітивно-поведінкова терапія, травмофокусовані методи психотерапії, групова терапія. Інші види немедикаментозної допомоги – відновлення нормального ритму і стилю життя, лікування супутніх захворювань, підтримка близького оточення. Ключові аспекти лікування ПТСР: індивідуальний підхід, тривалість. Психологічна реабілітація військовослужбовців: досвід армії Ізраїлю та США. Основні принципи та стратегії комунікації з військовими, що повернулися з бойових дій. Психологічні засоби інтеграції травматичного досвіду людини в її самосвідомість.

Тема 6. Специфіка спілкування та психологічної підтримки родичів військовослужбовців.

Різновиди переживань членів родини військових в залежності від категорії військових (безпосередній учасник бойових дій, військовослужбовець ЗСУ без активної участі в боях, полонений, зниклий без вісті, травмований та важко поранений). Особливості спілкування з родичами військового, основні стратегії: уникання прямих питань про важке; уникання оціночних суджень; уникання гіперболізації переживань; уникання порад. Особливості

психологічної реабілітації членів родин, де є учасники бойових дій.

Тема 7. Особливості психологічної допомоги та спілкування з тими, хто переживає втрату.

Поняття втрати. Культуральні особливості проживання втрати та комунікації в різних країнах. Психологічні закономірності та етапи переживання втрати. Психологічна модель Е. Кюблер-Росс як основа розуміння етапів переживання втрати. Психологічний зміст кожного з етапів переживання втрати. Специфіка діалогу з тим, хто переживає втрату на кожному з етапів роботи горя. Психологічні показники завершення процесу горювання.

Тема 8. Особливості психічної травми війни у дітей різного віку та комунікативна підтримка дітей з травмою війни.

Психологічні особливості дітей різних вікових груп. Особливості психічних реакцій дітей раннього молодшого, дошкільного, шкільного віку (підлітки, старшокласники) у відповідь на травмуючі фактори, що пов'язані з бойовими діями. Особливості надання підтримуючого спілкування та надання психологічної допомоги дітям різних вікових груп.

Тема 9. Специфіка травми вимушеного переселення та психологічні особливості підтримки стосунків на відстані під час війни.

Поняття вимушено переміщеної особи через воєнні дії в країні. Переміщення осіб як форма примусової міграції. Вимушене переміщення як фактор психічної травми. Синдром біженця. Вимушене переміщення як втрата. Стратегії та прийоми підтримуючого спілкування з вимушено переміщеними особами.

Тема 10. Тактична комунікація медичних працівників з тими, хто вижив.

Особливості професійної діяльності медиків під час війни. Особливості пацієнтів, що постраждали від війни. Емоційно складні обставини професійного спілкування медичних працівників з постраждалими від війни пацієнтами. Правила комунікації медичного працівника з пацієнтом, що постраждав та вижив під час війни.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	усього	л	п	сам. р.
Модуль 1. Ефективні навички спілкування та взаємодії з людьми, які мають прояви травми війни				
Змістовий модуль 1: Психологічні основи контактування з людьми, що переживають травму війни				
Поняття психічної травми війни та її психологічні наслідки для різних категорій населення.	10	2	2	6
Поняття ретравми та коректні стратегії поведінки для профілактики ретравми у постраждалих від війни. Емпатія.	8	-	2	6
Змістовий модуль 2: Стратегії та засоби комунікації і взаємодії з різними групами людей, що пережили травму війни				
Базова психологічна допомога різним категоріям населення під час війни.	10	2	2	6
Психологічні основи діалогу з постраждалим від війни про його травматичний досвід.	8	-	2	6
Особливості комунікації з військовослужбовцями та ветеранами під час та після війни.	10	2	2	6

Специфіка спілкування та психологічної підтримки родичів військовослужбовців.	8	-	2	6
Особливості психологічної допомоги та спілкування з тими, хто переживає втрату.	10	2	2	6
Особливості психічної травми війни у дітей різного віку та комунікативна підтримка дітей з травмою війни.	10	2	2	6
Специфіка травми вимушеного переселення та психологічні особливості підтримки стосунків на відстані під час війни.	8	-	2	6
Тактична комунікація медичних працівників з тими, хто вижив.	10	2	2	6
Всього годин:	90	10	20	60

5. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ

№ п.п.	Тема	К-ть годин
1.	Поняття психічної травми війни та її психологічні наслідки для різних категорій населення. Асертивна поведінка.	2
2.	Особливості комунікації з військовослужбовцями та ветеранами під час та після війни.	2
3.	Особливості психологічної допомоги та спілкування з тими, хто переживає втрату.	2
4.	Особливості психічної травми війни у дітей різного віку та комунікативна підтримка дітей з травмою війни.	2
5.	Тактична комунікація медичних працівників з тими, хто вижив.	2
	Всього годин:	10

6. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Згідно робочої програми навчальної дисципліни «Практикум з розвитку навичок спілкування з людьми, які мають наслідки травми війни» семінарські заняття не заплановані.

7. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ п.п.	Тема	К-ть годин
1.	Поняття психічної травми війни та її психологічні наслідки для різних категорій населення. Асертивна поведінка.	2
2.	Поняття ретравми та коректні стратегії поведінки для профілактики ретравми у постраждалих від війни. Емпатія.	2
3.	Базова психологічна допомога різним категоріям населення під час війни.	2
4.	Психологічні основи діалогу з постраждалим від війни про його травматичний досвід.	2

5.	Особливості комунікації з військовослужбовцями та ветеранами під час та після війни.	2
6.	Специфіка спілкування та психологічної підтримки родичів військовослужбовців.	2
7.	Особливості психологічної допомоги та спілкування з тими, хто переживає втрату.	2
8.	Особливості психічної травми війни у дітей різного віку та комунікативна підтримка дітей з травмою війни.	2
9.	Специфіка травми вимушеного переселення та психологічні особливості підтримки стосунків на відстані під час війни.	2
10.	Тактична комунікація медичних працівників з тими, хто вижив.	2
	Всього годин:	20

8. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

Згідно робочої програми навчальної дисципліни «Практикум з розвитку навичок спілкування з людьми, які мають наслідки травми війни» лабораторні заняття не заплановані.

9. САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

№ п.п.	Тема	К-ть годин
1.	Поняття асертивної поведінки та комунікації.	6
2.	Поняття емпатії у стосунках та комунікації психологічні механізми емпатійного ставлення до постраждалого від психотравми.	6
3.	Базова психологічна допомога різним категоріям населення під час війни.	6
4.	Психологічні основи діалогу з постраждалим від війни про його травматичний досвід.	6
5.	Особливості комунікації з військовослужбовцями та ветеранами під час та після війни.	6
6.	Специфіка спілкування та психологічної підтримки родичів військовослужбовців.	6
7.	Особливості психологічної допомоги та спілкування з тими, хто переживає втрату.	6
8.	Особливості психічної травми війни у дітей різного віку та комунікативна підтримка дітей з травмою війни.	6
9.	Специфіка травми вимушеного переселення та психологічні особливості підтримки стосунків на відстані під час війни.	6
10.	Тактична комунікація медичних працівників з тими, хто вижив.	6
	Всього годин:	60

10. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (далі - ІНДЗ) є видом позааудиторної індивідуальної діяльності студента, результати якої використовуються у процесі вивчення програмного матеріалу навчальної дисципліни. На індивідуальну роботу відводяться бали з поточного контролю за рішенням кафедри. Бали за індивідуальні завдання нараховуються

студентові за різні види індивідуальних завдань і додаються до суми балів, набраних студентом на заняттях під час поточної навчальної діяльності.

Мета ІНДЗ: самостійне вивчення частини програмного матеріалу, систематизація, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань із навчального курсу, удосконалення навичок самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Зміст ІНДЗ: завершена теоретична або практична робота у межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь та навичок, отриманих під час лекційних, семінарських, практичних занять і охоплює декілька тем або весь зміст навчального курсу.

Вид ІНДЗ: завершена теоретична або практична робота у межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь та навичок, отриманих під час лекційних, семінарських, практичних занять і охоплює декілька тем або весь зміст навчального курсу.

Види ІНДЗ - підготовка повідомлення або написання реферату на основі опрацювання першоджерел на одну із запропонованих тем.

Виконання індивідуального завдання з дисципліни «Практикум з розвитку навичок спілкування з людьми, які мають наслідки травми війни» передбачає підготовку презентації та реферату на запропоновану тематику:

1. Причини повторного психотравмування та особливості переживання ретравми (відновлення травматичних реакцій, надчутливість нервової системи (особливості фізіології).
2. Особливості комунікації та інтеракції з постраждалими, що мають гострі стресові реакції.
3. Специфіка першої психологічної допомоги дітям.
4. Принципи діалогу з людиною, що має травматичний досвід.
5. Психологічна реабілітація військовослужбовців: досвід армії Ізраїлю та США.
6. Основні принципи та стратегії комунікації з військовими, що повернулися з бойових дій.
7. Різновиди переживань членів родини військових в залежності від категорії військових.
8. Особливості спілкування з родичами військового.
9. Культуральні особливості проживання втрати та комунікації в різних країнах.
10. Психологічні закономірності та етапи переживання втрати.
11. Специфіка діалогу з тим, хто переживає втрату на кожному з етапів роботи горя.
12. Психологічні показники завершення процесу горювання.
13. Особливості надання підтримуючого спілкування та надання психологічної допомоги дітям різних вікових груп.
14. Вимушене переміщення під час війни як втрата.
15. Стратегії та прийоми підтримуючого спілкування з вимушено переміщеними особами.
16. Правила комунікації медичного працівника з пацієнтом, що постраждав та вижив під час війни.

11. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

У процесі викладання дисципліни застосовуються різні методи навчання:

- усне обговорення питань теми із залученням більшої частини студентів групи;
- розв'язування ситуаційних завдань;
- проведення демонстрації психологічних прийомів роботи з травмою та психопрофілактичних вправ з аналізом ефективності,
- виконання творчих завдань;
- робота в групах;

- аналіз кейсів;
- виконання письмових завдань тощо.

12. МЕТОДИ ФОРМИ КОНТРОЛЮ, РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ

Методами контролю є: усний, письмовий, програмований, підсумковий контроль. Формою підсумкового контролю успішності навчання з дисципліни є диференційований залік.

Диференційований залік з вибіркової дисципліни «Практикум з розвитку навичок спілкування з людьми, які мають наслідки травми війни» – це форма підсумкового контролю, що полягає в оцінці засвоєння студентами навчального матеріалу виключно на підставі результатів поточного навчання та виконання завдань самостійної роботи і, відповідно до навчального плану, не передбачає окремого навчального заняття для приймання заліку. На останньому тематичному навчальному занятті, після закінчення обговорення теми заняття викладач навчальної групи оголошує суму балів студента за результатами поточного контролю і за виконання індивідуального завдання.

Оцінка з дисципліни визначається як сума оцінок поточної навчальної діяльності у балах, що виставляються на кожному практичному занятті за відповідною темою і кількістю балів за виконання індивідуального завдання.

Студент отримує оцінку «зараховано», якщо він виконав усі види робіт, передбачених навчальною програмою з дисципліни, відвідав усі лекції та семінарські заняття, визначені тематичними планами, а за наявності пропусків – своєчасно їх відпрацював, набрав загальну кількість балів не менш як 111 балів. Максимальна кількість балів, яку може набрати студент з дисципліни за поточну навчальну діяльність і виконання індивідуального завдання – 200 балів.

Самостійну роботу студентів оцінюють під час поточного контролю на практичному занятті.

Номер модуля кількість навчальних годин/кількість кредитів ECTS	Кількість змістових модулів, їх номери	Кількість оцінюваних практичних занять	Конвертація у бали традиційних оцінок					Мінімальна кількість балів з дисципліни*
			Традиційні оцінки				Бали за виконання індивідуального завдання	
			"5"	"4"	"3"	"2"		
Модуль 1 90\3.0	2	10	19	15	11	0	10	111

Вага кожної теми у межах курсу в балах має бути однаковою.

Форми оцінювання поточної навчальної діяльності мають бути стандартизованими і включати контроль теоретичної та практичної підготовки.

Підсумковий бал за поточну діяльність визнається як арифметична сума балів за кожне заняття та за індивідуальну роботу.

Максимальна кількість балів, яку може набрати студент за поточну діяльність під час вивчення дисципліни, вираховується шляхом множення кількості балів, що відповідають оцінці «5», на кількість тем у модулі з додаванням балів за індивідуальне завдання студента.

Мінімальна кількість балів з дисципліни, яку повинен набрати студент при її вивченні для отримання диференційованого заліку становить 111 балів.

Бали за індивідуальні завдання нараховуються студентові лише за умов успішного їх виконання та захисту.

Кількість балів, яка нараховується за різні види індивідуальних завдань, залежить від їх обсягу та значущості. Вони додаються до суми балів, набраних студентом на заняттях під час поточної навчальної діяльності.

Самостійна робота студентів, яка передбачена темою заняття поряд із аудиторною роботою, оцінюється під час поточного контролю теми на відповідному занятті.

ЗАГАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Види роботи	Сума балів
Поточна успішність (тем практичних занять – 10; 1 тема – 19 балів)	190
Самостійна (індивідуальна) робота	10
ВСЬОГО:	200

ШКАЛА ECTS

Успішність навчання студентів визначається за шкалою ECTS, яка є 7 бальною. 5-бальна нормована для успішних студентів

Оцінка за національною шкалою	Границі оцінок ECTS	Оцінка ECTS	Описання
Відмінно	170-200	A	Відмінно (відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок)
Добре	155 -169	B	Дуже добре (вище середнього рівня з кількома помилками)
	140 - 154	C	Добре (в цілому правильне виконання з певною кількістю суттєвих помилок)
Задовільно	125 - 139	D	Задовільно (непогано, але зі значною кількістю недоліків)
	111 - 124	E	Достатньо (виконання задовольняє мінімальним критеріям)
Незадовільно	60 - 110	Fx	Незадовільно (з можливістю повторного складання)
	1 - 59	F	Незадовільно (з обов'язковим повторним

			вивченням дисципліни)
--	--	--	-----------------------

13. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Навчально-методичний комплекс вивчення дисципліни, робоча програма навчальної дисципліни, програма навчальної дисципліни, ілюстративні матеріали. Мультимедійний лекційний матеріал, опорні конспекти практичних занять, документальні фільми, рекомендована література.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ТА ЗАВДАНЬ ДЛЯ ПОТОЧНОГО І ПРОМІЖНОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ З ДИСЦИПЛІНИ

1. Поняття психічної травми.
2. Психофізіологія психічної травми.
3. Теорія стресу Г.Сельє.
4. Типи гострих реакцій на стрес.
5. Різновиди психічних травм.
6. Колективна травма.
7. Вторинна травматизація.
8. Поняття резиліентності та чинників її розвитку.
9. Поняття першої психологічної допомоги.
10. Принципи першої психологічної допомоги.
11. Критерії визначення потреби населення у першій психологічній допомозі.
12. Засоби першої психологічної допомоги.
13. Специфіка надання першої психологічної допомоги дітям.
14. Особливості психологічних та гострих стресових реакцій у населення при перебуванні в укриттях.
15. Психологічна допомога різним групам населення в укриттях (дорослі, діти, хворі люди, вагітні жінки).
16. Особливості психічних реакцій дітей раннього молодшого, дошкільного, шкільного віку (підлітки, старшокласники) у відповідь на травмуючі фактори, що пов'язані з бойовими діями.
17. Характеристика травми вимушеного переселення.
18. Синдром біженця.
19. Психологічна модель Е. Кюблер-Росс.
20. Психологічна допомога вимушено переміщеним особам.
21. Тривалість воєнних дій як дистрес та його наслідки.
22. Психологічні засоби підтримки ментального здоров'я в ситуації дистресу.
23. Специфіка психічної травми військовослужбовців
24. Поняття бойового стресу, його візуальні ознаки.
25. Поняття бойової травми.
26. Вітчизняні протоколи психологічної допомоги військовослужбовцям ЗСУ.
27. Особливості надання психологічної допомоги в бойових умовах.
28. Критерії діагностики ризиків суїцидальної (гомоцидальної) поведінки у військовослужбовців та учасників територіальної оборони.
29. Психопрофілактика суїцидальної поведінки у військовослужбовців.
30. Синдром вижившого.
31. Поняття психологічної реабілітації населення в післявоєнний час.

32. Принципи психологічної реабілітації особистості, яка пережила травму війни.
33. Особливості психологічної допомоги при роботі з втратою.
34. Професійні ризики та психологічна реабілітація учасників волонтерської діяльності.
35. Психологічна реабілітація дітей різних вікових груп у післявоєнний час.
36. Особливості психологічної реабілітації членів родин, де є учасники бойових дій.
37. Система медико-психологічної реабілітації військовослужбовців-учасників бойових дій: мета, завдання, умови проведення.
38. Основні принципи та критерії діагностики посттравматичних стресових розладів і розладів адаптації.
39. Психологічна реабілітація військовослужбовців: досвід армії Ізраїлю.
40. Психологічна реабілітація військовослужбовців: досвід армії США.
41. Показання до проведення психологічної реабілітації військовослужбовців.
42. Протипокази до проведення психологічної реабілітації військовослужбовців.
43. Критерії визначення військовослужбовців для групи посиленої психологічної уваги (ГППУ).
44. Поняття психологічної самореабілітації медичного працівника.
45. Критерії самодіагностики соматичних та психологічних ресурсів.
46. Професійні психотравматичні ризики лікаря та їх психопрофілактика.
47. Психотехніки фізичної та психічної саморегуляції.

14. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Екстрена психологічна допомога постраждалим в умовах надзвичайної ситуації: теоретичні та прикладні аспекти: монографія Н.В. Оніщенко. – Х.: Право, 2014 року – 584 с.
2. Інструкція “Протоколи надання психологічної допомоги військовослужбовцям Збройних Сил України в бойових (екстремальних) умовах” // Головне управління морально-психологічного забезпечення Збройних Сил України. – К., 2021.
3. Методичні рекомендації “Медичні заходи з попередження пресуїцидальних форм поведінки військовослужбовців в умовах воєнного конфлікту та після його завершення”, розроблені Міністерством оборони України, Українською Військово- Медична Академія, Центральним військово-медичне управління Збройних Сил України, Національним військово-медичний клінічний центр “Головний військовий клінічний госпіталь” схвалені Вченою радою Української військово-медичної академії: протокол № 185 від 26.10.2016.
4. Макаренко О.М. Гострі психологічні реакції людини на стресогенні події / О.М. Макаренко, І.В. Федосєєва // Наукові записки НаУКМА. – 2005. – Т. 47: Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – С. 45-49.
5. Медико-психологічні аспекти реабілітації учасників АТО (методичні рекомендації). – Укладачі: М. Матяш, Л. Худенко, М. Матяш, А. Недашківська. – К., 2016. – 64 с.
6. Методичний посібник “Психологічна оцінка суїцидального ризику у військовослужбовців”, розроблений Міністерством оборони України, Науково- дослідним центром гуманітарних проблем Збройних Сил України, схвалений Науковою радою Науково-дослідного центру гуманітарних проблем Збройних Сил України : протокол № 1 від 31.01.2019.
7. Особливості діагностування психічного стану особистості в сучасних умовах М.Матяш, В. Сопов. – К.: Військова медицина України, 2016. – 16 с.

Додаткова:

1. Колективна травма війни. Що ви можете відчувати зараз і чому /Лазаренко Ольга: електронний ресурс: <https://life.nv.ua/ukr/blogs/psihologiya-gostriy-voyennyi-stres-viyna-v-ukrajini-50243546.html>
2. Перша психологічна допомога військовослужбовцям в бойових (екстремальних) умовах (методичні рекомендації) / Матяш М.М., Ільїн М.В., Сопов В.М., Становських З.Л. – К.: Вид-во Артєк, 2022. – 64 с.
3. Презентація Першого міжнародного науково-методологічного форуму «Психологічна травма війни» електронний ресурс: https://www.youtube.com/watch?v=bmsGJ-tOByU&ab_channel=UkrinformTV
4. Психологічна травма та шлях до видужання. Наслідки насильства - від знущань у сім'ї до політичного терору / Джудіт Герман. – К.: 2015. - 416 с.
5. Тіло веде лік: як лишити психотравми в минулому / Бессель ван дер Колк. – К.: Вид-во Vivat, 2022. – Перекл. Г. Цвіра. - 624 с.

15. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. <http://pidruchniki.com/>
2. Наукова бібліотека ім. М.Максимовича www.library.univ.kiev.ua
3. Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія» <http://www.ukma.kiev.ua/ukmalib>
4. Національна бібліотека України <http://www.nbuv.gov.ua/>
5. Національна Парламентська бібліотека України <http://www.nplu.kiev.ua/>
6. Перша психологічна допомога: посібник для працівників на місцях. – К.: Ун-тське вид-во ПУЛЬСАРИ, 2017. – 66 с. електронний ресурс: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/44615/9786176150787-ukr.pdf?sequence=72>